

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΛΣΤ'

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1965

ΤΕΥΧΟΣ Δ'

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ (ΙΒΗΡΙΑΣ) ΚΑΙ ΤΟ ΑΥΓΟΚΕΦΑΛΟΝ ΑΥΤΗΣ*

Υ Π Ο

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΜΑΞΙΜΟΥ

Δ'. 'Ο Χριστιανισμός ἐν τῇ Δυτικῇ Γεωργίᾳ.

Ἡ Δυτικὴ Γεωργία ἢ Λαζική, καλουμένη Κολχίς, ἀποσπασθεῖσα λίαν ἔνωρις τοῦ βασιλείου τῆς Γεωργίας, ἐσχημάτισε πλείονα κρατίδια ὑπαγόμενα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, λαβοῦσα τότε τὸ ὄνομα Λαζική, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νοοῦνται πᾶσαι αἱ γεωργιαναὶ φυλαί, αἵτινες κατ' ἄνωγον πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰουρι καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἐνδειξίς τῆς ἐξαρτήσεως τῶν κρατιδίων τούτων ἐκ τῆς ἀλλῆς τοῦ Βυζαντίου ἦτο ἐν εἶδος ἀμφιέσεως, τὴν ὁποίαν οἱ αὐτοκράτορες παρεχώρουν εἰς τοὺς νέους βασιλεῖς τῶν κρατιδίων τούτων, ἀποστέλλοντες εἰς αὐτοὺς συγχρόνως καὶ τὰ διάσημα τῆς ἀξίας αὐτῶν. Ἡ Λαζική, παρὰ τὰς ἐπ' αὐτῆς κατακτητικὰς βλέψεις τῶν Περσῶν καὶ τοὺς σκληροὺς καὶ μακροὺς πολέμους αὐτῶν πρὸς τὸ Βυζάντιον, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, παρέμεινε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10 αἰῶνος, ὅτε καὶ ἐγένετο ἡ ἔνωσις αὐτῆς πρὸς τὴν Γεωργίαν τῆς Ἀβγασίας, ἔνωσις διαρκέσασα πλέον τῶν πέντε αἰῶνων μέχρι τῆς κατανομῆς τῆς Γεωργίας μεταξὺ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' (1442).

Ἄνω Χριστιανισμὸς κατὰ τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα, καὶ παρὰ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν Περσῶν, φαίνεται ὅτι ἦτο σταθερῶς διαδεδομένος ἐν Δυτικῇ Γεωργίᾳ. Τοῦτο βεβαιοῦται ἐκ τινος μαρτυρίας τοῦ ἱστορικοῦ Προκοπίου ἀκμάσαντος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527-565). «Οὗτος ὁ λεὼς χριστιανοὶ τε εἰσὶ καὶ τὰ νόμιμα τῆς δόξης φυλάσσοσι ταύτη μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ὧν ἴσμεν»¹. Ὁ αὐτὸς Προκόπιος λέγει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς χώρας Καθολικὸς καλεῖται, διότι εἷς εἶναι ἱερεὺς καθ' ὅλα τὰ χωρία «τόν τε τῶν χριστιανῶν ἱερέα καθολικὸν καλοῦσι τῇ ἐλλήνων φωνῇ, ὅτι ἐφέστηκεν εἷς ὧν ἅπασι τοῖς ταύτη χωρίοις»².

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 372 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Προκόπιου, Περσικοὶ Πόλεμοι, βιβλ. Α', κεφ. 12.

2. Προκόπιου, Περσικοὶ Πόλεμοι, βιβλ. Β', κεφ. 25.

Κατόπιν τῆς μαρτυρίας ταύτης, εἶναι δυνατόν ἵνα γένηται ἄραγε ἀποδεκτὴ ἢ ἀποψις ὅτι ἡ Δυτικὴ Γεωργία, γνωστὴ ἀρχαίῳθεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κολχίς, Λαζική, Ἀβασγία, διετέλει εἰς τὸ σκότος τῆς εἰδωλολατρείας μέχρι τοῦ ἡμίσεως τοῦ βου αἰῶνος, ἐκχριστιανισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ;

Καίτοι τοῦτο, φαίνεται, τελείως ἀπίθανον, παραδόξως βεβαιοῦται ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων παραπλανηθέντων ὑπὸ τῆς ἀκολούθου ἐτέρας μαρτυρίας τοῦ Προκοπίου «Ἐπὶ τούτου δὲ Ἰουστινιανοῦ βασιλεύοντος ἅπαντα Ἀβασγοῖς ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον τετύχηκε μεταμπίσχεσθαι. Τὰ τε γὰρ χριστιανῶν δείγματα εἴλοντο καὶ αὐτοῖς Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τινα ἐκ Παλατίου εὐνοῦχον στείλας, Ἀβασγον τὸ γένος, Εὐφρατᾶν ὄνομα, τοῖς αὐτῶν βασιλεῦσι διαρρήδην ἀπεῖπε μῆδένα τὸ λοιπὸν ἐν τούτῳ τῷ ἔθνει τὴν ἀρρενωπίαν ἀποψιλοῦσθαι, σιδήρω βιαζομένης τῆς φύσεως. Οἱ δὲ ἄσμενοι Ἀβασγοὶ ἤκουσαν καὶ τῇ τῶν Ρωμαίων βασιλείῳ διατάξει θαρροῦντες ἤδη τὸ ἔργον τοῦτο σθένει παντὶ διεκώλυον. Ἐδεδίει γὰρ αὐτῶν ἕκαστος μῆποτε παιδίου πατῆρ εὐπρεποῦς γένηται. Τότε δὲ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καὶ ἱερὸν τῆς Θεοτόκου ἐν Ἀβασγοῖς οἰκοδομησάμενος, ἱερεῖς τε αὐτοῖς καταστησάμενος, διετάξατο ἅπαντα αὐτοὺς ἤθη τῶν χριστιανῶν ἐκδιδάσκεισθαι»¹.

Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Προκοπίου περιελήφθη ἐπὶ λέξει εἰς τὰ Γεωργιανὰ Χρονικά. Εἰς τὸν βίον τοῦ πάπα Ρώμης Ὁρμήσδα (514-532) ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι «διὰ τῶν φροντίδων αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τῶν Λαζῶν μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, μετεστράφη εἰς τὸν χριστιανισμόν»¹. Ἐντεῦθεν πολλοὶ συγγραφεῖς φρονοῦν ὅτι ὄντως ὁ λαὸς τῆς Λαζικῆς ἐξεχριστιανίσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, φαίνεται ὁμως ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς Χριστὸν μόνον τοῦ βασιλέως, διότι ὑπάρχουν πλείοσαι ὅσαι μαρτυρίαι βεβαιοῦσαι ὅτι ὁ λαὸς εἶχεν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ χρόνου προσέλθῃ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Οὐδὲν ἐπίσης ὑποχρεώνει ἡμᾶς ὅπως ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ μεταστραφεὶς εἰς Χριστὸν βασιλεὺς οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος χριστιανὸς βασιλεὺς τῶν Λαζῶν.

Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα οἱ Πέρσαι διεξήγαγον σφοδρὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Γεωργίας ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐξαφανίσωσι τὸν χριστιανισμόν. Ἐὰν δὲν ἐπέτυχον πλήρως τοῦ σκοποῦ αὐτῶν, κατῴρθωσαν πάντως ὅπως δημιουργήσωσιν ἱκανοὺς ἀποστάτας. Διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον τοῦτον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀνατολικῆς Γεωργίας, Γκουργκενές, (Gourguenes) κατέφυγε κατ' ἀρχάς, εἰς τὴν Λαζικὴν καὶ εἶτα εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν ὑποδούλωσιν τῆς Δυτικῆς Γεωργίας².

¹ Ἐν τῷ βίῳ τοῦ πάπα Ρώμης Ὁρμήσδα (514-532) ἀναφέρεται ὅτι

1. Προκοπίου. Γοτθικὸς Πόλεμος, βιβλ. Δ', κεφ. 3.

2. Officia Propria ss. Summorum Pontificum 14 Αὐγούστου. M. Tamarati, Histoire de L' Eglise Georgienne p. 224.

3. Προκοπίου, Περσικοὶ Πόλεμοι, βιβλ. Δ', σελ.244. Paul Goubert, Byzance avant l' Islam, tom. 1. p. 15-16.

«Ζάτος, βασιλεὺς τῶν Λαζῶν ἢ τῶν Κόλχων ἐν ἔτει 522, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐμυήθη εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ εὐσέβειαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου»¹.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Λαζῶν εἶχεν ἀρνηθῆ τὸν χριστιανισμόν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κωάδου, διότι ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου, ὁ βασιλεὺς τῶν Λαζῶν, ἠναγκάσθη νὰ μεταβῆ εἰς Περσίαν διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἀμφίεσιν αὐτοῦ. Ὡφείλε δὲ ἐπίσης νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὰ εἰδῶλα καὶ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν λατρείαν εἰς ἐνδειξὴν ὑποταγῆς. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ ἀκριβῶς τὴν εἰδωλολατρικὴν ταύτην πράξιν, ἣν ἠναγκάσθη νὰ τελέσῃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὁ βασιλεὺς Ζάτος (ἢ Τζάθιος) κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν «Τζάθιος, ὁ υἱὸς Ζαμνόξου τῶν Λαζῶν βασιλέως..... μὴ πρὸς συνήθειαν ὑπὸ τῶν Περσῶν βασιλέως προχειριζομένου βασιλέα, καὶ τὰς θυσίας ποιῆσαι καὶ πάντα τὰ περσικὰ σεβάσματα. Ἦν δὲ κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν βασιλεὺς Περσῶν Κωάδης, καὶ παρὰ Πέρσαις ἐκράτει ὥστε βασιλέως Λαζῶν τελευτῶντος ἄλλον βασιλέα στέφεσθαι τούτοις ὑπὸ τοῦ κατὰ καιρὸν βασιλέως Περσῶν, τοῦ ἔθνους μέντοι τῶν Λαζῶν ὑπάρχοντα...»².

Οἱ συμμορφωθέντες πρὸς τὴν εἰδωλολατρικὴν ταύτην συνήθειαν τῶν Περσῶν βασιλεῖς τῶν Λαζῶν δὲν θὰ ὑπερέβαινον ἀσφαλῶς τοὺς δύο, ἄλλως δὲν ἐξήγειται τὸ γεγονός πῶς οἱ συγκλητικοὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους συγκατετίθεντο εἰς γάμους τῶν θυγατέρων αὐτῶν πρὸς εἰδωλολάτρας βασιλεῖς, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος «Ἐκ παλαιοῦ οἱ Λαζῶν βασιλεῖς εἰς Βυζάντιον πέμποντες βασιλέως τε γνώμῃ ξυνίοντες ἐς κῆδός τισι τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς γυναῖκας, ἐνθένδα γαμιστάς ἐκονομίζοντο. Καὶ Γουβάζης ἀμέλει Ρωμαίας γυναικὸς ἐγεγόνει γόνος»³.

Πρόδηλον, κατὰ ταῦτα, ὅτι εἰς τὸ προηγούμενον σχετικὸν χωρίον τοῦ Προκόπιου προῦκειτο περὶ τοῦ βασιλέως μόνον, καὶ ὅτι ὁ λαὸς ἐξεχριστιανίσθη πολὺ πρότερον τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων Ἰουστινιανοῦ καὶ Ἰουστίνου.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν Δυτικὴν Γεωργίαν ἀδιακρίτως τὰ ὀνόματα Κολχίς, Λαζική, Ἀβασγία, αἱ δὲ Λαζοὶ Κόλχοι τὸ παλαιὸν ὀνομάζοντο καὶ οὗτοι ἐκεῖνοι τυγχάνουσιν ὄντες»⁴.

Καίτοι δὲ ὁ Προκόπιος ἐν τινι χωρίῳ αὐτοῦ φαίνεται ποιούμενος διάκρισιν τινα λέγων «Χριστιανοῖς οὖσιν οἱ Λαζῶν ἐπίσκοποι τοὺς ἱερεῖς καθίστανται

1. Ciaconius, Vitae et gesta romanorum pontificum, Rome, 1677 tom.1. p.348.

2. Π α σ χ ἄ λ ι ο ν Χ ρ ο ν ι κ ὸ ν. (630) Migne, P.G. τόμ. XCII, col. 1 καὶ τόμ. CVIII, col. 393.

3. Π ρ ο κ ο π ι ο ῦ, Γοτθικὸς Πόλεμος, βιβλ. IV, κεφ. 9.

4. Ἀ γ α θ ῆ ο ῦ τοῦ Σ χ ο λ α σ τ ι κ ο ῦ. Ἱστορία, I,II. Migne, P. G. τόμ. LXXXVIII, col. 1368.

σφίσι»¹, οὐχ ἤττον εἰς ὅλα τὰ ἔργα αὐτοῦ οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν, ἀντιθέτως δὲ τονίζει ὅτι τὸ ὄνομα Κόλχος μετεβλήθη εἰς Λαζός. «Κόλχους δὲ οἶόν τέ ἐστι μὴ τοὺς Λαζοὺς ἐπὶ παρὰ Φᾶσιν ποταμὸν ὄχληνται· τὸ δὲ ὄνομα μόνον οἱ Κόλχοι, ὥσπερ ἀνθρώπων ἔθνη καὶ πολλὰ ἕτερα, τανῦν εἰς τὸ Λαζὸν μεταβέβληται»².

Φαίνεται ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἤνθισε παρὰ τῷ γεωργιανῷ λαῷ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐφ' ὅσον ὁ Προκόπιος βεβαίωι ὅτι «ὁ λεὼς οὗτος τὰ νόμιμα τῆς δόξης φυλάττει μάλιστα πάντων ἀνθρώπων, ὧν ἴσμεν»³, καὶ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνφοδόμησεν ἐν τῇ τῶν γεωργιανῶν χώρα ἐρειπωθεῖσαν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν⁴. Τὸ δὲ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι οἱ Λαζοὶ εἶχον ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πλησίον τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀρχαῖα μοναστήρια, ἅτινα ἀνεωέωσατο ὁ Ἰουστινιανός. «Ἀνεωέωσατο τὸ τῶν Ἰβήρων ἐν Ἱεροσολύμοις. Τὸ τῶν Λαζῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἱεροσολύμων»⁵.

Ἡ ὑπαρξίς ἐπισκόπων, ἀρχαίων ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων καὶ ἡ τόσον ἀνθοῦσα ἐν γένει χριστιανικὴ ζωὴ, προϋποθέτουν, κατ' ἀνάγκην, μακρὸν διάστημα χρόνου, καὶ μάλιστα διάστημα αἰῶνων. Εἶναι ἀδύνατον κατὰ ταῦτα ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς χώρας ταύτης νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν ἢ εἰς τὸν Ἰουστίνον.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Ἀβασγοὺς ἱερεῖς ἵνα μυσώσῃ καὶ κατηγγήσωσι τούτους εἰς τὸν Χριστιανισμὸν, τοῦτο δὲν σημαίνει κατ' ἀνάγκην ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ὑπῆρξεν εἰδωλολάτρης. Καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἤθελε γίνῃ ἀποδεκτὸν, καὶ πάλιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συναχθῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι πάντες ἀνεξαίρετως οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ταύτης παρέμειναν εἰδωλολάτραι μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ὑπῆρξεν ὁ ὀδηγῆσας τούτους εἰς τὸν χριστιανισμὸν, ἀλλὰ ὅτι πρόκειται περὶ μεμονωμένης τινὸς περιπτώσεως. Θὰ πρέπει δηλαδὴ, νὰ ὑποτεθῆ μᾶλλον ὅτι οἱ Πέρσαι παρέσυραν ὠρισμένας πόλεις ἢ καὶ τμήματα τῆς χώρας, καθ' ὃν χρόνον ὑπῆρξαν κυρίαρχοι αὐτῶν καὶ ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπανέφερον ἀπλῶς ταύτας εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Καθ' ἃ τουλάχιστον ἀναφέρει ὁ Προκόπιος οἱ Ἀβασγοὶ πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Περσῶν ἢ Ἀβασγοὶ δυνάμιν τε ἀπ' αὐτοῦ τῶν Ρωμαίων... Πέρσαις ὡς λαθραϊότατα προσχώρησαν»⁶. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς βεβαίωι κατηγορηματικῶς ὅτι ὅλα τὰ ἀκα-

1. Προκόπιου, Γοτθικὸς Πόλεμος, βιβλ. IV, κεφ. II.

2. Προκόπιου, Γοτθικὸς Πόλεμος, βιβλ. IV, κεφ. 6.

3. Προκόπιου, Περσικοὶ Πόλεμοι, βιβλ. I, κεφ. Β'.

4. Προκόπιου, Περὶ κτισμάτων, βιβλ. 4, κεφ. 7.

5. Προκόπιου Περὶ κτισμάτων βιβλ. 4, κεφ. 9.

6. Προκόπιου, Γοτθικὸς Πόλεμος, βιβλ. IV, κεφ. 9.

τήκοα τῶν Λαζῶν φῦλα γεγονόσιν ἐκ παλαιοῦ χριστιανοί»¹... Ἐκ πάντων τούτων συναίγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Δυτικὴ Γεωργία, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κολχίς, Λαζική καὶ Ἀβασγία ἐνεφάνισε, κατὰ τὸν 5 καὶ 6 αἰῶνα, ἀνθοῦσαν χριστιανικὴν ζωὴν καὶ ὅτι ἐπομένως ὁ ἐκχριστιανισμὸς αὐτῆς ἀνάγεται εἰς πολὺ προγενεστέρους χρόνους.

Ὡς γνωστὸν ἡ Λαζική ἦτο μία τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν Ἐπαρχιῶν τῆς Ποντικῆς Διοικήσεως, ἣτις ἐκτεινομένη, ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντιδὸς μέχρι τῶν Φαράγγων τῶν Καυκασίων ὀρέων περιελάμβανεν ἕνδεκα ἐπαρχίας² κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν. Βιθυνία, Γαλατία, Παφλαγονία, Ὀνωρίας, Γαλατία Β' ἢ Σαλουταρία (Galatia Salutaris), Καππαδοκία Α', Καππαδοκία Β', Ἐλενόπολις, Πόντος Πολεμονιακός, Ἀρμενία Α', Ἀρμενία Β'³.

Κατὰ τὸν ἕκτον κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' (325)⁴ καὶ κατὰ τὸν δεῦτερον κανόνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381)⁵ καθ' οὗς «οἱ μακάριοι πατέρες τὰς διακρίσεις διέκριναν καὶ ἐκάστη διοικήσει τὰ ἑαυτῆς ἀπένειμον»⁶, ἡ Ποντικὴ Διοίκησις εἶχε τὴν αὐτὴν ἀνεξαρτησίαν, ἣν εἶχον καὶ αἱ λοιπαὶ διοικήσεις. Ἀλλ' ἡ ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (451) διὰ τοῦ 28 κανόνος αὐτῆς ὑπήγαγε τὴν Ποντικὴν Διοίκησιν, ὡς καὶ τὰς διοικήσεις Ἀσίας καὶ Θράκης ὑπὸ τὸν θρόνον «τῆς καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῆς μεγαλυθείας πράγμασι» Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης, καὶ ὥρισεν ἵνα ἕκαστος Μητροπολίτης τῶν προειρημένων Διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονῇ τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, οἱ δὲ Μητροπολιταὶ τῶν προειρημένων Διοικήσεων χειροτονῶνται παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων»⁷.

Εἰς τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροῦ Ἐπιφανίου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου († 403) φερομένην, πράγματι δὲ κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (610-641) καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σεργίου (610-638) συνταχθεῖσαν «Ἐκθεσιν Πρωτοεκκλησιῶν Πατριαρχῶν καὶ Μητροπολιτῶν»⁸,

1. Προκοπίου, Γοτθικὸς Πόλεμος, βιβλ. I, V κεφ. 2.

2. Θεοδωρήτου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 5, 28.

3. Notitia Dignitatum, Or, XXV σελ. 54-55.

4. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β' σελ. 128.

5. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β' σελ. 169.

6. Θεοδωρήτου, Ἐπιστολαὶ 86, Φλαβιανῶ Ἐπισκόφῳ Κων/πόλεως, Migne, P.G. 83, Col. 1230.

7. Ράλλη-Ποτλῆ, Σύνταγμα θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β' σελ. 280-287.

8. Parthey G., Hierocles Synecdimus et Notitiae Graecae Episcoporum. Nili Doxapatri, Notitia Patriarchatum et locorum Nomina Immutata. Berlin 1866, σελ. 150-161. Gelzer H. Ungedruchte und Ungenügend veröffentlichte

ἡ Λαζική ἀναγράφεται ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία, κατέχουσα τὴν κζ' θέσιν, ἣς ὁ ἱεράρχης, Μητροπολίτης Φάσιδος, εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ 4 βοηθούς, τοὺς ἐπισκόπους «Ροδοπόλεως¹, Σαῖσινῶν², Πέτρας ἢ Πετρῶν³ καὶ Ζιγανέων ἢ Τζιγκανέων»⁴.

Εἰς τακτικὸν τοῦ 8ου αἰῶνος ἀναγράφεται ἐπίσης ἡ ἐπαρχία Λαζικῆς, κατέχουσα τὴν λδ' θέσιν μετὰ Μητρόπολιν τὴν Φάσιδα καὶ ἐπισκοπὰς «Ροδόπολιν, Σαῖσιναν, Ζιγανέους καὶ Ρίζον»⁵. Εἰς τὸ αὐτὸ Τακτικὸν σημειοῦται ἐπίσης καὶ μία αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπισκοπὴ ἐν Ἀβασγίᾳ ὑπὸ τὸν Σεβαστουπόλεως.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Νικαίᾳ Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἧτοι ἐν ἔτει 787, τὰ μητροπολιτικὰ δίκαια καὶ ἡ θέσις τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἐρημωθείσης λόγῳ τῶν ἐπιδρομῶν, Μητροπόλεως Λαζικῆς Φάσιδος ἐμφανίζονται μεταβασθέντα εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ ὁποία εἶχε καταστῆ πρωτεύουσα τοῦ τότε περίπου συσταθέντος θέματος Χαλδίας⁶.

Εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς εἰρημένης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ Χριστοφόρος ἄλλοτε μὲν ἀναφέρεται ἐπίσκοπος Φασιδίου, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ πράξει⁷, ἡ Φάσιδος, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ πράξει⁸, ἄλλοτε δὲ ὑπογράφει ὡς ἐπίσκοπος Τραπεζοῦντος, ὡς ἐν τῇ Ζ' πράξει⁹. Ἐν τῇ τετάρτῃ πράξει ὑπογράφει ὡς ἐπίσκοπος Φάσιδος ἧτοι Τραπεζοῦντος «Χριστοφόρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τοῦ Φάσιδος ἧτοι Τραπεζοῦντος ἀσμένως τὰ προγεγραμμένα δεξάμενος ὑπέγραψα»¹⁰.

lichte Texte der Notitiae Episcopatum, Abhandlungen der Bayer Akademie zu München. Phil. Hist. Classe Band 21, München 1901 σ. 534-549.

1. Ἡ Ροδόπολις, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστιανίου ἀξιολογωτάτη πόλις, ἔκειτο ἐν τῇ μεσογειοτέρᾳ Λαζικῇ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος, λέγεται δὲ σήμερον Βαρτσικί.

2. Ἡ ἐπισκοπὴ Σαῖσινῶν ἔκειτο βορειοανατολικῶς τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος καὶ ὑπερῶν τοῦ Κοτλάου ἢ Κόταϊς ἐν τῇ Σχυμνίᾳ καὶ Συνανίᾳ χώρᾳ, λέγεται δὲ σήμερον ἡ περιφέρεια αὐτῆς Σβανετία.

3. Πέτραι εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Προκοπίου συχνὰ μνημονευομένην πόλιν καὶ Φρούριον Πέτραν. Ἐκεῖτο μετὰξὺ Βαθῶς (Μπατοῦμ) καὶ Φάσιδος.

4. Ἡ ἐπισκοπὴ Ζιγανέων ἔκειτο ἐν Κολχίδι ἢ Λαζικῇ, βορείως τοῦ ποταμοῦ Φάσιδος καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ, ὅστις λέγεται Σιγάμης ἢ Συγγάμης, ἐξ οὗ ἡ πόλις καὶ τὸ φρούριον ἔλαβον τὸ ὄνομα Σιγανέιον Siganium καὶ Siganis καὶ Ζογάνεων, ἐκεῖ δπου ὑπάρχει σήμερον ἡ πόλις Ἀνάκλεια.

5. Κονιδάρη Γερ., Ἐκθεσις ἢ Τακτικά. Αἱ Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἐθρόνου καὶ ἡ τάξις αὐτῶν, σελ. 100. Μητροπολίτου Ἡλίουπόλεως καὶ Θείρων Γενναδίου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, σελ. 325-326

6. Gerland E., Die Genesis der Notitia Episcopatum, σ. 51-52. Gelzer H., Die Genesis der Byz. Themen Rszassung, σ. 9,84,84,94,97. Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου, Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος, σελ. 153-154.

7. Mansi, Collectio Conciliorum 12,994.

8. » » » 12,1154.

9. » » » 13,384.

10. » » » 13,187.

Ἐκτοτε εἰς τὰ κατὰ καιροὺς συνταχθέντα Τακτικὰ τῶν ὑπαγομένων τῶ Ὀικουμενικῷ Θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως Μητροπόλεων ἀναγράφεται «Ἐπαρχίας Λαζικῆς Μητρόπολις Τραπεζοῦντος», ἐν ἧ ὁμοῦ δὲν περιλαμβάνονται περιοχαὶ ἀληθῶς γεωργιαναί¹.

Ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ἡ Δυτικὴ Γεωργία ἐξηρτᾶτο πιθανῶς ἐκ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μισχέτης. Κατὰ τὸ 1390 ἐμφανίζεται διοικουμένη ὑπὸ ἰδιαίτερου Καθολικοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρσένιος, οὐτινος ἡ δικαιοδοσία ἐπέξετεινέτο καὶ ἐπὶ τῆς Ἀβασγίας, ἥτοι τῆς Ἰμερέτιας, Μιγκρελίας, Γκουρίας, Σβανετίας. Ἐδρα τοῦ Καθολικοῦ τούτου ἦτο ἡ Bidechvinta ἢ Btuusta, ἧς ὁ περιώνυμος ναὸς φέρεται ὡς ἰδρυθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Πότε καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ἰδρύθη τὸ Καθολικῶτον τοῦτο δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστὸν, ἔλλειπει θετικῶν στοιχείων. Ὁ χρόνος ἐξηφάνισε τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο κείμενα, ἅτινα ἀσφαλῶς θὰ ἦσαν πολλαχῶς διαφωτιστικὰ, διότι ὁ καθολικὸς τῆς Δυτικῆς Γεωργίας δὲν εἶχε λόγον ὑπάρξεως, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀντιθέσεως πρὸς τὸν καθολικὸν τῆς Μισχέτης, ὅστις καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι ἦτο ὁ μόνος ἀρχηγὸς συμπάσης τῆς Γεωργίας Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς. Δεδομένου ὅτι οἱ γεωργιανοὶ εἶχον τὴν αὐτὴν πίστιν, θὰ ἔδει, κατὰ φυσικὸν λόγον, νὰ ἔχουσι καὶ ἓνα ἐκκλησιαστικὸν ἡγέτην, ὡς συνέβαιναν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ δὴ εἰς περιόδους, καθ' ἃς δὲν ὑπῆρχε πολιτικὴ καὶ μοναρχικὴ ἐνότης. Ἐντεῦθεν τὰ αἷτια τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαίρεσεως δὲν πρέπει νὰ ἀναζητηθῶσι κυρίως εἰς τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῆς Γεωργίας εἰς πλείονας ἡγεμονίας. Φαίνεται ὅτι οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας μεταμεληθέντες διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς αὐτονομίας τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας, ἰδίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρξατο, λόγῳ τῆς ἀραβικῆς κατοχῆς, ἡλαττουμένη ἢ ἰσχύς αὐτῶν, ἐπεδιώξαν ὅπως ἀνακτήσωσιν, ἔστω καὶ μέρος τῆς παλαιᾶς αὐτῶν δικαιοδοσίας².

Φαίνεται δ' ὅτι ἐπέτυχον, κατὰ τὰς γεωργιανὰς πάντοτε πηγὰς, νὰ ἀποσπάσωσι τὰς ἐπισκοπὰς τῆς Σινανίας (Samtzkhe), ὡς μαρτυροῦσι, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ γράμματα ἀπευθυνθέντα πρὸς τὸν καθολικὸν τῆς Μισχέτης ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Σινανίας, δι' ὧν ὁμολογοῦσιν ὅτι ἐν ταῖς χωριστικαῖς αὐτῶν ἐνεργείαις παρεσύρθησαν ὑπὸ τῶν πρακτόρων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ ὑπόσχονται ὅτι ἐφεξῆς δὲν θὰ δέχωνται οὔτε τὰ γράμματα, ἀλλ' οὔτε καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, πρὸς δὲ καὶ ὅτι θὰ παύσωσι τὸ μνημόσυνον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ³. Ἐπίσης γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Δωροθέου (1484-1523) πρὸς τὸν Mzedchaboug, ἡγεμόνα τῆς Σινανίας, δι' οὗ, ἐνῶ ἐκφράζεται μετ' ἐπαίνων πολλῶν διὰ τὸ

1. Le Quien, Oriens Christianus, I, 1344 καὶ 511.

2. M. Tamarati, L' Eglise Georgienne, p. 397.

3. Jordania, Chroniques, tom. II, p. 227, 267, 269, 315.

πρόσωπον και την δρᾶσιν αὐτοῦ τε και τῶν ἐπισκόπων τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ἀντιθέτως κατηγορεῖ ἐπὶ ἀπιστία και ἀσεβείᾳ τὸν βασιλέα τῆς Γεωργίας, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως διευρύνῃ τὸ ὑφιστάμενον μεταξὺ αὐτῶν χάσμα τῆς διαιρέσεως¹. Ὅπως δὴποτε ὁμως και ἡ πολιτικὴ διαίρεσις συνέβαλεν ἐξ ἴσου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τοιαύτην. Οἱ ἡγεμόνες τῆς περιοχῆς ταύτης (Δυτικῆς Γεωργίας), ἀπαξ ἀπαλλαγέντες τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τῆς Ἀνατολικῆς Γεωργίας, ἐζήτουν, φυσικῶ τῷ λόγῳ, νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἐπίσης ταύτης και ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσιν. Οὕτω συνεστήθη τὸ Καθολικᾶτον τῆς Δυτικῆς Γεωργίας ἢ Ἀπχαζίας, ὑπαχθὲν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, τοῦθ' ὅπερ δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ μεταγενεστέρων ἱστορικῶν στοιχείων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τοῦ γεγονότος παραμένει τελικῶς ἀγνωστος. Ὡς πρῶτος καθολικὸς ἐν τῇ ἔδρᾳ ταύτῃ, κατασταθεὶς ἐν ἔτει 1390, φέρεται ὁ Ἀρσένιος, χωρὶς ὁμως νὰ εἶναι γνωστὸν ἐὰν και ποίους εἶχεν οὗτος διαδόχους. Ἀργότερον ἀπαντᾷ ὁ Καθολικὸς Ἰωακείμ, ὃν ἐχειροτόνησεν ὁ ἐπισκεφθεὶς περὶ τὸ 1470 τὴν Δυτικὴν Γεωργίαν Πατριάρχης Ἀντιοχείας Μιχαὴλ ὁ Γ' πρὸς ρύθμισιν ἐκκλησιαστικῶν αὐτόσε ὑποθέσεων. Καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Μακάριος ὁ Γ' (1643-1672) ἐπισκέπτεται περὶ τὸ 1665 τὴν Γεωργίαν διαμεινὰς ἐφ' ἱκανὸν χρόνον και χειροτονήσας ἀρχιερεῖς, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσαν ἀραβιστὶ ἱστορίαν περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Γεωργιανῶν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν, ἥτις φυλάσσεται ἐν τῇ Βατικανῇ Βιβλιοθήκῃ.

Οἱ καθολικοὶ τῆς Δυτικῆς Γεωργίας (ἢ Κάτω Ἰβηρίας) ἤδρευον ἐν Πιτυοῦντι τῆς Ἀπχαζίας, διὸ και ἐκαλοῦντο καθολικοὶ Ἀπχαζίας, ἀπὸ τοῦ καθολικοῦ ὁμως Ζαχαρίου (1656-1659) και ἐντεῦθεν μετέφερον τὴν ἔδραν αὐτῶν εἰς Κουταΐδα. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐκλογὴν και τὸν διορισμὸν τοῦ Καθολικοῦ τῆς Κάτω Ἰβηρίας ὁ διάσημος περιηγητὴς Jean Chardin (1643-1713), ἐπισκεφθεὶς τὸν Καύκασον κατὰ τὰ ἔτη (1672-1673) ἀναφέρει ὅτι οὗτος διωρίζετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱμερείας, χειροτονούμενος ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας. Γνωστοὶ Καθολικοὶ τῆς Δυτικῆς Γεωργίας ἢ Κάτω Ἰβηρίας:

- 1) Ἀρσένιος 1390
- 2) Ἰωακείμ 1470-1474
- 3) Μαλαχίας Α' 1519-1533.
- 4) Εὐδαίμων Α' 1558-1578
- 5) Μαλαχίας Β' 1605-1639.
- 6) Μάξιμος 1640-1657.
- 7) Ζαχαρίας 1656-1659.
- 8) Σίμων 1659-1666
- 9) Εὐδαίμων Β' 1666-1675.

1. Jordania, Chroniques, tom. II, p. 316-317.

- 10) Ἰλαρίων 1672
- 11) Δαυίδ 1682-1696
- 12) Γρηγόριος Α' 1696.
- 13) Νικόλαος 1705.
- 14) Γρηγόριος Β' 1712-1742.
- 15) Γερμανός 1742-1750
- 16) Βησσαρίων 1750-1761.
- 17) Ἰωσήφ 1761-1776.
- 18) Μάξιμος Β' 1776-1795, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἐν Κιέβω¹.

Ε'. Αὐτόνομος—Αὐτοκέφαλος Ὁργάνωσις τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰς Γεωργιανὰς πηγὰς, ἐφ' ὧν καὶ στηρίζονται οἱ γεωργιανοὶ ἱστορικοί, οἱ Καθολικοὶ τῆς Γεωργίας ἔπαυσαν διοριζόμενοι ἐξ Ἀντιοχείας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως Φαρσμάν τοῦ ΣΤ' (542-547) καὶ ἐξελέγοντο πλέον ἐν Γεωργίᾳ ὑπὸ τῶν Ἰθαγενῶν Ἱεραρχῶν, ἐχειροτονοῦντο ὁμῶς ἐν Ἀντιοχείᾳ μνημονεύοντες ἐν τῇ Θεῇ Λειτουργίᾳ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας².

Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐζήτησαν οἱ Γεωργιανοὶ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις καὶ «δι' ἐπιστολῆς κεκυρωμένης διὰ τῆς σφραγίδος αὐτοῦ διέταξεν ὅπως ὁ καθολικὸς ἐκλέγεται μεταξὺ τῶν γεωργιανῶν, ἀσκή δὲ δικαιοδοσίαν ἐπὶ πάντων τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐκκλησιῶν»³, τοῦθ' ὅπερ, κατὰ τὸν Raphael Isarlof, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μηνᾶ καὶ ὑπ' ἄλλων Πατριαρχῶν τῆς Ἀντιοχείας⁴.

Κατὰ τὰς αὐτὰς Γεωργιανὰς πηγὰς ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (680) ἐκύρωσε τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίσασα ταύτην ἰσότιμον πρὸς τὰς λοιπὰς Ἀποστολικὰς καὶ Πατριαρχικὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ παρασκευάζειν τὸ Ἅγιον Μύρον⁵. Τοῦτο ὁμῶς εἶναι ἀνακριβές, διότι ἀρκεῖ νὰ διεξέλθῃ τις τὰ πρακτικὰ καὶ τοὺς

1. M. Tamarati, l' Eglise Georgienne, p. 409.

2. M. Brosset, Histoire de la Georgie, Tome I, p. 214. M. Tamarati, l' Eglise Georgienne p. 351-353.

3. «L' Empereur Justinien par une lettre munie de son sceau etablit de prendre parmi les Georgiens le Katholikos qui aurait la juridiction sur tous les évêques et les églises». (M. Brosset, Histoire de la Georgie, Tome I. p. 202. M. Tamarati, l' Eglises Georgienne, p. 351). Καὶ ὁμῶς ὁ Χρονογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Προκόπιος, οὐδὲν περὶ τούτου ἀναφέρει, εἶναι δὲ διὰ τοῦτο ἄγνωστον καὶ δὴ καὶ ἀπορίας ἄξιον ὅτι ὁ Brosset ποιούμενος μνείαν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, οὐδὲν ἐπίσης ἀναφέρει ἐὰν καὶ ποῦ εἶδε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην.

4. R. Isarlof, Histoire de la Georgie, p. 23.

5. M. Tamarati, Αὐτόθι p. 356.

κανόνας τῆς Συνόδου ταύτης διὰ τὴν διαπιστώσιν ὅτι οὐδεμία τοιαύτη ἀπόφασις ὑπάρχει. Ἀντιθέτως ὁ Μελχίτης Μοναχὸς Νίκων¹ καὶ Ἐφραΐμ ὁ νέος² ἀμφότεροι γράψαντες κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἀναφέρουν ὅτι ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου (741-751) καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοφυλάκτου (744-750) ἦλθον εἰς Ἀντιόχειαν δύο γεωργιανοὶ μοναχοὶ διηγούμενοι ὅτι οἱ χριστιανοὶ τῆς Γεωργίας διετέλουν ἐν μεγάλῃ στενοχωρίᾳ καὶ θλίψει, ὡς ἐκ τῆς Ἀραβικῆς κατοχῆς, συνεπεία τῆς ὁποίας ἐστεροῦντο Καθολικοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τοῦ θανάτου τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἀναστασίου τοῦ Β' (599-609) καὶ παρακαλοῦντες ὅπως τοῦ λοιποῦ ἐπιτρέπηται ἡ χειροτονία τοῦ Καθολικοῦ ὑπὸ τῶν ἐπιτοπίων Ἱεραρχῶν. Ὁ Πατριάρχης Θεοφυλάκτος συγκαλέσας εἰς Σύνοδον τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, ἐχειροτόνησε μὲν Καθολικὸν ἓνα ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων Μοναχῶν Ἰωάννην ὀνόματι, παρεχώρησε δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖσθαι τὸν Καθολικὸν ἐν Ἰβηρίᾳ κατὰ τὰ κεκανονισμένα ὑπὸ τὸν βρον ὅπως οὗτος α) μνημονεύῃ ἐν ταῖς λειτουργίαις τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκάστοτε Πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ β) ἀποστέλλῃ ἐτησίως τῷ Ἀποστολικῷ θρόνῳ Ἀντιοχείας τὰ καθωρισμένα χίλια νομίσματα πρὸς ἀγορὰν ἀρωμάτων διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ Ἁγίου Μύρου, ὅπερ ἡ Ἐκκλησία Γεωργίας ἐλάμβανεν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας³. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰωάννου τοῦ Γ' εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων, ἐπὶ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ὁρέστου, διαβάντος ἐξ Ἀντιοχείας. Τοῦτου δ' ἕνεκα καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἔκτοτε ἦσκει δικαιοδοσίαν τινὰ ἐπὶ τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας⁴.

Καίτοι οἱ γεωργιανοὶ ἱστορικοὶ ἐπικαλοῦνται τὰ ἀνωτέρω πρὸς στήριξιν τῆς θέσεως αὐτῶν ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἀραβικῆς κατοχῆς, συνεπεία τῆς ὁποίας διεκόπη πᾶσα μετὰ τῆς Ἀντιοχείας ἐπικοινωνία, ἕνεκα τοῦ ἐπικινδύνου τῶν ταξιδίων, ἡ Ἐκκλησία Γεωργίας εὐρέθη αὐτομάτως αὐτοκέφαλος, οὐχ ἤττον παραθέτουσιν εἰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν⁵ κατὰ λόγον τῶν Καθολικῶν αὐτῆς, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἀδιάκοπος αὐτῶν σειρά, ἐπὶ πλεον δὲ παραλείπουσιν ὅπως ἐξηγήσῃσι τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν, καίτοι εὐρεθέντες ὅπως δῆποτε αὐτοκέφαλοι, δὲν ἐξηκολούθησαν ἵνα ἐποφελῶνται τῆς θέσεως αὐτῶν, ἀλλ' αἰσθανόμενοι ὅτι ἐξαρτῶν-

1. Codices Arabici n. 76. p. 867 ἐν Βατικανῇ Βιβλιοθήκῃ.

2. M. Brosset, Histoire de la Georgie, Tom. I, p. 229.

3. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας σ. 776. M. Tamarati, L' Eglise Georginne p. 358.

4. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας σ. 879.

5. A. Νατρεβ, Σβέτι Τζχοβέλι, σελ. 451-456.

ται ἐκ τῆς Ἀντιοχείας, μόλις εὔρον τὸν τρόπον τῆς ἀποστολῆς ἀντιπροσώπων ἔσπευσαν εἰς Ἀντιόχειαν ἐξαιτούμενοι τὴν εὐλογίαν αὐτῆς.

Τοῦτο ἐξάγεται καὶ ἐκ τινος ἀναγραφῆς τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν «Τακτικὸν ὅπως ἔχουσι τάξεις οἱ θρόνοι τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας ἐπὶ Ἀναστασίου Πατριάρχου Ἀντιοχείας τοῦ παλαιοῦ γέγονε τοῦτο» ἢ «Ἐπὶ Ἀναστασίου Πατριάρχου Θεουπόλεως Ἀντιοχείας ἐπὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ (ἀνάγνωθι: Ἰουστινοῦ) ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ, Ἰνστατιῶνος τρίτης τοῦ μβ' ἔτους»¹.

Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν ταύτην, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας φέρονται ὑπαγόμενα καὶ τὰ τρία καθολικᾶτα α) τῆς Ἰβηρίας β) τῆς Εἰρηνοπόλεως ἢ Βαγδάτης καὶ γ) τῆς Ρωμαγύρεως.

Τὸ συναγόμενον, πάντως, ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ Γεωργιανὴ Ἐκκλησία ἐζηρᾶτο καὶ αὖθις ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, τοῦθ' ὅπερ ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονὸς, ὅπερ δὲν ἀρνοῦνται καὶ οἱ Γεωργιανοὶ ἱστορικοί, ὅτι παρὰ τῷ Καθολικῷ τῆς Γεωργίας ὑπῆρχεν ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἕξαρχος καλούμενος, ὅστις ἐφόρευεν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐν Γεωργίᾳ καταστάσεως.

Τὰ γεωργιανὰ χρονικὰ ἀναφέρουσι, ὅτι κατὰ τὸν 11 αἰῶνα ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Γεωργίας εἶχεν ἀρκούντως στερεωθῆ, πᾶσαι δὲ αἱ ὑπὸ τῶν Γεωργιανῶν κατοικούμεναι χῶραι εἶχον ἀνακτηθῆ. Τότε ὁ Καθολικὸς Μελχισεδὲκ ὁ Α' (1305-1042) ἐσκέφθη ὅπως ἀνακηρυχθῆ ἐντελῶς ἀνεξάρτητος, αὐτοκληθεὶς Καθολικὸς Πατριάρχης². Τὸ Γεγονὸς τοῦτο φαίνεται ὅτι κατήγγειλεν

1. Εἶναι ἀνατίρητον ὅτι ἡ ἀναγραφὴ συνετάχθη ἐπὶ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἀναστασίου τοῦ Α' (558-570, 593-599) καὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστίνου τοῦ β' (565-578). Ἄλλ' ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀναγραφῆς καταφαίνεται, ὅτι ἀρχικῶς μὲν συνετάχθη κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὅφ' ἦν δὲ σώζεται μορφήν κατὰ τὸν Ι ἢ ΙΑ' αἰῶνα, ἐπομένως ἀντιπροσωπεύει τὴν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀνάκτησιν τῆς Ἀντιοχείας ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας. (Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, σελ. 873-874). Προφανῶς τὸ ἀρχικὸν κείμενον τῆς ἀναγραφῆς ἔχει μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὸ σωζόμενον παρὰ Parthey Hierokles Synekdemus, et Notitiae Graeca Episcopatum, Berlin 1866, σ. 141-143 πρβλ. Gelzer, Ungendruckte und Wenig Bekannte Bistümerverzeichnisse der Orientalische Kirche, Byz. Zeitschrift, I, 1892 σελ. 247. Ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος Κεραμεὺς δὲν θεωρεῖ ἀπίθανον ὅπως συγχρονισθῆ τὸ Τακτικὸν τοῦτο πρὸς τὴν τοῦ Νείλου Δοξαπατροῦ ἐποχὴν (Ἑλλην. φιλολογικὸς Σύλλογος, Παράρτ. τοῦ ΙΕ' τόμ. 1884 σ. 64-70). Ὑφ' ἦν δὲ σώζεται μορφήν ἡ ἀναγραφὴ διεσώθη, οὐ μόνον κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον, ἀλλὰ καὶ ἐν Συριακῇ καὶ ἐν Ἀρμενικῇ μεταφράσει τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν Λατινικῇ μεταφράσει τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. (Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας σ. 879, A. Vacant — E. Mangenot, Dictionnaire de Theologie Catholique, λεξ. Antioche, Tom. I, col. 1411).

1. Ὁ Ἰβηρ ἱερεὺς Κ. Τσιτζάτζε εἰς τὸ σχετικὸν περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας ἔργον αὐτοῦ (ἔκδοσις Τυφλίδος 1906 σ. 73) ἀναφέρει τὰ ἐξῆς ἐν σχέσει

εις τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας ὃ ἐν Γεωργία ἕξαρχος αὐτοῦ, χαρακτηρίσας τοῦτο ὡς αἵρεσιν. Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας, Θεόδωρος Γ' Λάσκαρης, ὃ Κριτής, (1034-1042), παραχθεις σφόδρα ἐκ τῆς καινοτομίας αὐτῆς, ἀπέστειλε τότε εἰς Γεωργίαν, ὡς ἰδιαιτέρον ἕξαρχον, Βασίλειον τὸν Γραμματικόν, πρὸς ἐξέτασιν τῶν καταγγελλομένων¹.

Ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἰβηρος Ἀγιορείτου (Mtamin-deli) ἀναφέρεται ὅτι οἱ περὶ τὸν Πατριάρχην Συνοδικοὶ ἠρέθιζον τοῦτον ἔναντι τοῦ Γεωργιανοῦ ἔθνους ὡς αἵρετικοῦ καὶ τοῦ Καθολικοῦ αὐτῶν Μελχισεδέκ, ὡς αὐθαιρέτως αὐτοκληθέντος Πατριάρχου. Διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη οὗτος νὰ προσκαλέσῃ τὸν Ἰβηραν Μοναχὸν Γεώργιον εἰς Ἀντιόχειαν διὰ νὰ πληροφορηθῆ παρ' αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν Γεωργία συμβαινόντων. Ὁ Γεώργιος ἀφικόμενος εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου ἀνέγνωσε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ καταπέσας τοῦτον ὅτι τόσον οὗτος ὅσον καὶ τὸ γεωργιανὸν ἔθνος τηροῦσιν ἀπαρεγκλίτως τὰ διδάγματα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς οὐδεμίαν αἵρεσιν παρεκκλίναντες. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπανέκαμψεν ὁ ἕξαρχος Βασίλειος ὃ Γραμματικὸς ὅστις ἐν τῇ σχετικῇ αὐτοῦ πρὸς τὴν Σύνοδον ἐκθέσει ἀνέπτυσεν ὅτι οὐδεμίαν μὲν ἐν τῇ Γεωργιανῇ Ἐκκλησίᾳ αἵρεσιν εὔρε, διεπίστωσεν ὅμως ὅτι ὃ Καθολικὸς Μελχισεδέκ αὐτοκαλεῖται Πατριάρχης». Τότε ὃ Πατριάρχης Ἀντιοχείας συνεκάλεσε Σύνοδον ἐνώπιον τῆς ὁποίας προσαγορεύων διὰ θερμῶν λόγων τὸν ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντα καὶ παραστάντα κατ' αὐτὴν Ἰβηρα Μοναχὸν Γεώργιον, ὑπέμνησεν αὐτῷ ὅτι ἡ Γεωργιανῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς μὴ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τινος τῶν Ἀποστόλων ὀφείλε νὰ ὑποτάσσεται ὡς καὶ πρότερον τῷ Ἀποστολικῷ Θρόνῳ Ἀντιοχείας.

πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Καθολικοῦ Μελχισεδέκ χρῆσιν τοῦ τίτλου τοῦ Πατριάρχου. «Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰβηρίας Παγκράτιος ὃ Γ' (980-1014) ἀνατραφεὶς ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Βυζαντινῶν ἰδωδῶν, ἀφοῦ ἀνύψωσε τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς βαθμὸν ἐπίζηλον, ἐσκέφθη νὰ ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ, ὅπως ἐν Βυζαντίῳ, Πατριάρχην, καὶ τοῦτο ἵνα ᾖ τέλειον τὸ κράτος αὐτοῦ. Διὸ μετὰ τὸν Καθολικὸν Συμεὼν (1002-1012) διώρισε τὸν ἐνεργητικώτατον Μελχισεδέκ Καθολικὸν καὶ ἐπέτρεψεν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ νὰ καλεῖται Πατριάρχης Καθολικὸς. Γνωρίζων δὲ ὅτι εἰς τοῦτο θέλει ἀντιδράσῃ ὃ Πατριάρχης Ἀντιοχείας καὶ ἡ διπλωματία τοῦ Βυζαντίου, ἀπέστειλεν αὐτὸν τὸν ἴδιον Μελχισεδέκ εἰς Κων/πολιν ἵνα αὐτοπροσώπως συνομιλήσῃ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Κων/πόλεως καὶ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος συμπάθειν πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰβηρίας, ἀλλὰ μὴ ἐπιθυμῶν ὅπως ἀναμιχθῆ κατ' εὐθείαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ προκαλέσει τὴν διασάφεσιν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἐπέτρεψε τῷ Παγκράτιῳ καὶ τῷ Καθολικῷ νὰ ἐνεργήσωσι ἐλευθέρως, καὶ οὕτως ἠκολούθησε ἀπολιτικῆν ἀνοικτῶν θυρῶν» συγχρόνως δὲ παρέσχεν αὐτῷ πλοῦσιᾶ μέσα διὰ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Μοσχέτης, δωρήσας τὸ μοναστήριον τῆς Κεατορίας κεκτημένον 105 χωρία καὶ οὕτως ὃ αὐτοκράτωρ ὅχι μόνον ἀπέκτησε τὴν φιλίαν τοῦ Παγκρατίου καὶ τοῦ Καθολικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς εἰς Πατριαρχεῖον, ἧτοι εἰς τὸν χωρισμὸν τῆς Ἰβηρικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ἀντιόχειαν.

1. A. V a c a n t — E. M a n g e n o t, Dictionnaire de Theologie Catholique Tom. VI. col. 1253.

Ἀπαντῶν ὁ Ἰβηρ Μοναχὸς κατὰ πρῶτον ἠὺχαρίστησε διὰ τοὺς ἀπευθυνθέντας αὐτῷ ἀγαθοὺς λόγους, εἶτα δὲ ζητήσας βιβλίον τῶν περιηγήσεων τῶν Ἀποστόλων ἀνέγνωσεν ἐξ αὐτοῦ «παράδοσιν» καθ' ἣν ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ὁ Πρωτόκλητος καὶ Σίμων ὁ Κανανίτης (οὗτινος τὰ ὀστᾶ εὗρισκονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Νικοψίας (Ἀπχαζίας) ἐπεσκέφθησαν τὴν Γεωργίαν καὶ ἴδρυσαν τὰς πρῶτας Ἐκκλησίας. Ἐπομένως ὁ Θρόνος τῆς Μοσχέτης εἶναι Ἀποστολικὸς καὶ ὡς ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ὑπήκουσεν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ προσκαλέλαντος αὐτὸν Ἀνδρέου, οὕτω καὶ ἡ Ἀντιοχειανὴ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται τῷ Μοσχέτης καὶ οὐχὶ ἡ Ἰβηρικὴ Ἐκκλησία τῷ Θρόνῳ Ἀντιοχείας. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Γεωργίος εἶπεν ὅτι τὸ ἔθνος αὐτοῦ τηρεῖ μετὰ πάσης αὐστηρότητος πάσας τὰς διατάξεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀπέκρουσε καὶ κατεδίωξε πᾶσαν αἵρεσιν καὶ ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἐταράσσεται ὑπὸ τῆς Εἰκονομαχίας ὁ ὑποψήφιος ἐπίσκοπος Γοτθᾶς Ἰωάννης χειροτονήθη ἐν Μοσχέτῃ καὶ οὐχὶ ἐν Βυζαντίῳ. Ἡ Γεωργία ἐδιδάχθη τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βαχτάγκ Γκουργιασλάν διωκεῖτο ὑπὸ αὐτοκέφαλων Ἀρχιεπισκόπων, χειροτονουμένων ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱερομάρτυρος Πατριάρχου Ἀναστασίου οἱ Καθολικοὶ χειροτονοῦντο ἐν Γεωργίᾳ, εἶτα ἐπὶ Θεοφυλάκτου ἐπισήμως ὠρίσθη ὅπως οἱ ἀρχιεπίσκοποι Γεωργίας ἐκλέγωνται ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, παρασκευάζωσι δὲ οἱ ἴδιοι καὶ τὸ Ἅγιον Μύρον.

Ἡ Σύνοδος ἀκούσασα τῆς ἀπολογίας καὶ τῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἰβηρος μοναχοῦ ἀνεκλήρυξε τὴν Γεωργιανὴν Ἐκκλησίαν παντελῶς ἀνεξάρτητον καὶ αὐτοκέφαλον¹.

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ τοὺς Γεωργιανοὺς ἱστορικοὺς. Πότε ὅμως ἔλαβον χώραν τὰ γεγονότα ταῦτα; Νὰ δεχθῶμεν ἄραγε ὡς ἀκριβεῖς τὰς χρονολογίας τοῦ καταρτισθέντος ὑπὸ τοῦ Michel Tamarati πίνακος τῶν Καθολικῶν τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ὁ Μελχισεδέκ ὁ Α' ἐμφανίζεται χρηματίσας Καθολικὸς ἀπὸ 1035 μέχρι τοῦ 1042, καὶ νὰ ὑποθέσωμεν, κατὰ ταῦτα, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν γεωργιανῶν πηγῶν ἀναφερόμενα ὡς ἀναγεγονότα ἔλαβον χώραν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Γ' Λασκάρως, τοῦ Κριτοῦ, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι οὗτος ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1034 μέχρι τοῦ 1042, περίοδον συμπίπτουσαν πλήρως πρὸς τὴν τοῦ Καθολικοῦ Γεωργίας Μελχισεδέκ τοῦ Α' ;

Τὸ συμπέρασμα ὅμως τοῦτο ἀνατρέπεται ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν πηγῶν καὶ δὴ ἐκ τινος πληροφορίας τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος, ὅστις σχολιάζων, τὸν Β' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, λέγει

1. *Analecta Bollandiana*, XXXVI-XXXVII, 113 ἐξ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας σ. 864. Ἰωάννου Κάλφου, Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἰβηρικῆς Ἐκκλησίας, Νέος Ποιμὴν, Τόμ. Δ' σ. 488-498.

«Τὸν δ' Ἀρχιεπίσκοπον Ἰβηρίας ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου. Λέγεται γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου Θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας Κυροῦ Πέτρου γέγονε οἰκονομία Συνοδικὴ ἐλευθέραν εἶναι καὶ αὐτοκέφαλον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἰβηρίας, ὑποκειμένην τότε τῷ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας»¹.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ Βαλσαμῶν δὲν ἀναφέρει μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἡ τιμή-σασα τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἰβηρίας διάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείας Ἐκκλησίας ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου, ἀλλὰ χρησιμοποιοῖ τὸ ρῆμα «λ ε γ ε τ α ι γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου Θεουπόλεως Μεγάλης Ἀντιοχείας κυροῦ Πέτρου γέγονε», ἥτοι ὑπάρχει παράδοσις ὅτι ἕως τῶν ἡμερῶν τοῦ Πατριάρχου...κλπ.

Ἐκ τῆς ἀορίστου πῶς ἐκφράσεως τοῦ Βαλσαμῶνος ὁ Michel Tamarati ὑπέθεσεν περιέργως ὅτι ἡ «διάγνωσις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Β' τοῦ Κναφέως» (471)².

Ἐπὶ τῆς πληροφορίας ταύτης τοῦ Βαλσαμῶνος, ἣν ἀναφέρει καὶ ὁ M. Brosset³ φαίνεται ὅτι στηρίζονται καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων Δοσιθέου καὶ Χρυσάνθου, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὸν 17 αἰῶνα δις τὴν Γεωργίαν ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ εἰσὶν Ἀρχιεπίσκοποι αὐτοκέφαλοι δύο, οὓς οἱ Ἰβηρες Καθολικοὺς ὀνομάζουσι. Καὶ ἡ μὲν κάτω Ἰβηρία, ἣτις τὸ παλαιὸν ἐλέγετο Κολχικὴ καὶ Λαζικὴ, ἔχει ἐπαρχίας τὸ Ἱμερέτι, τὴν Γκουρίαν, τὴν Μεγγρελίαν, τὴν Ἀπχαζίαν καὶ τὴν Σουανίαν καὶ μέρος τῆς Μοσχικῆς. Ἦσαν δὲ αἱ ἐπαρχίαι αὗται ὑποκείμεναι τῷ θρόνῳ Κων/πόλεως, ἔχουσαι Μητροπολίτην τὸν Φασίδος, ὡς φαίνεται εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῆς τάξεως τῶν Μητροπολιτῶν, ἣτις ἦν εἰς τὸ χαρτοφυλάκιον ἐπαρχία εικοστὴ ἐβδόμη Λαζικῆς, ἐν ἣ Μητροπολίτης ὁ Φασίδος, ὃς εἶχεν ἐπισκοπὰς τὴν Ροδοπόλεως, τὴν Ἀβισσηνῶν ἢ Σαῖνῶν, τὴν Πετρῶν, τὴν Τζηγανέων, ἢ Ζυγανῆς, Ἐπὶ δὲ Ἡρακλείου ἦν Μητροπολίτης Φασίδος Κύρος ὁ Αἰρεσιάρχης, ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας καὶ ἀναθεματισθεὶς ὑπὸ τῆς ἑκτῆς Συνόδου. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου ἦν Θεόδωρος Φασίτου, ἥτοι Λαζῶν χώρας, καὶ Ἰωάννης, ἐπίσκοπος Πετρῶν τῆς Λαζῶν χώρας, ἐπὶ μέντοι Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἦν Καθολικὸς εἰς τὴν κάτω Ἰβηρίαν, ἐπειδὴ λέγει Μαυρτίκιος ὁ Συναξαριστὴς Ἰουνίου 26η, ὅτι Ἰωάννης ἐπίσκοπος Γοθθίας ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἰβηρίας, ἐπειδὴ εἰς Κων/πολιν ἐβασίλευον εἰκονομάχοι, ὥστε μετὰ τὸν Ἡρακλείου καὶ πρὸ τοῦ Ἰσαύρου γέγονεν ἡ κάτω Ἰβηρία Ἀρχιεπισκοπὴ Αὐτοκέφαλος, οὐκ οἶδαμεν δὲ ὑπὸ τίνος αὐτοκράτορος καὶ ὑπὸ ποίας Συνόδου.... Ἡ δὲ ἄνω Ἰβηρία ἐγένετο αὐτοκέφαλος ἐπὶ Κωνσταντίνου Βασι-

1. Πάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα Κανόνων σελ. 171-172.

2. Michel Tamarati, L' Eglise Georgienne, Rome 1910, p. 205.

3. M. Brosset, Histoire de la Georgie p. 292.

λέως τοῦ Μονομάχου, καὶ Πέτρου Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἔχει δὲ ἐπαρχίας τὰ Κάρτελι, ὅπερ καὶ κυρίως Ἰβηρία λέγεται, τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὰ Καυκάσια ὄρη ἕως Λέτζικων καὶ τῶν Κεραυνίων ὄρων, ἐν οἷς καὶ κάσπιαι πύλαι. Ἔχει δὲ ἔτι καὶ μέρος τῆς Μοσχικῆς, ἔστι δὲ ὁ θρόνος αὐτῆς ἡ Σχέτα ὅπου ἐνοῦνται ὁ Κύρος καὶ ὁ Ἀραγγος ποταμοί, ἦσαν δὲ πρότερον αἱ ἐπαρχίαι ὑπὸ τὸν Ἀντιοχείας. Ἔστι δὲ σύνορον τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἰβηρίας τὸ ὄρος τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν Καυκασίων ὄρων καὶ πλατεινοῦ εἰς Μοσχικὴν, καὶ λέγεται Ἰβηριστί Κουλπαργή. Ἔστι δὲ ὁ μὲν τῆς κάτω Ἰβηρίας Καθολικὸς τῇ τάξει μείζων, ὁ δὲ τῆς ἄνω ἐλάττων, ἦν γὰρ ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰσαύρου ἐν ἔτει ἐπτακοσιοστῶ εἰκοστῶ καθολικὸς εἰς τὴν κάτω Ἰβηρίαν, ὁ δὲ τῆς ἄνω ἐγένετο ἐν ἔτει χιλιοστῶ τεσσαρακοστῶ πέμπτῳ, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ Ἰβηρες τὸν τῆς κάτω ἔχουσι μείζονα τοῦ τῆς ἄνω, καθ' ὅτι ὁ Μέπες ἦτοι ὁ Ἀρχων τοῦ Ἱερατείου λέγεται παρ' αὐτῶν βασιλεὺς τῶν βασιλέων πάσης Ἰβηρίας Ὅθεν καὶ οἱ βασιλεῖς Κων/πόλεως καλοῦσιν αὐτὸν ἐν ταῖς γραφαῖς Μελική, ὅπερ ἔστι βασιλόπαις, τοὺς δὲ λοιποὺς αὐθέντας τῆς ἄνω καὶ κάτω Ἰβηρίας ὀνομάζουσι καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Κων/πόλεως καὶ ὁ Περσάρχης τοὺς μὲν Χάν, τοὺς δὲ ἡγεμόνας»¹.

Ὁ δεῦτερος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος λέγει «Ἐν Γεωργίᾳ τῇ ἄλλοτε καλουμένη Ἰβηρία ὑπῆρχον δύο αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπίσκοποι, τοὺς ὁποίους ἡ συνήθεια τοὺς λέγει Καθολικοὺς καὶ οὐχὶ Ἀρχιεπισκόπους, καὶ οὕτω κατ' αὐτὸν μόνον ὑφ' ἑαυτῶν καὶ ὀνομάζονται καὶ γράφονται, οἵτινες καὶ Μακαριώτατοι φημίζονται Ἀρχιεπίσκοποι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ μὲν ἕνας, τῆς κάτω δηλ. Ἰβηρίας λέγεται Μακαριώτατος Καθολικὸς Ἱερατεῶν, Ὡτισίου, Γκουρίας καὶ πάσης κάτω Ἰβηρίας, ἡ ἀπλῶς Μακαριώτατος Καθολικὸς πάσης Ἰβηρίας, ὡς μείζων ὢν τοῦ Καθολικοῦ τῆς ἄνω Ἰβηρίας, ὁ δὲ ἄλλος δηλ. τῆς ἄνω Ἰβηρίας Μακαριώτατος Καθολικὸς Καρτελίου, Καχετίου, Ἀλβανίας, καὶ πάσης ἄνω Ἰβηρίας... Καὶ ἡ μὲν κάτω Ἰβηρία ἦτο ὑποκειμένη τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας Μητροπολίτης ἦτο ὁ Φάσις, τοῦτο εἶναι φανερόν εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς τάξεως τῶν Μητροπολιτῶν τοῦ αὐτοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐνθα ἀριθμεῖται εἰκοστὴ ἐβδόμη ἐπαρχία Λαζικῆς... Αὕτη ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ὑπὸ ποίας Συνόδου καὶ ἐπὶ τίνος αὐτοκράτορος καιρὸν ἐγένετο δὲν ἤξεύρομεν κατ' ἀκριβείαν, εὐρίσκομεν ὁμῶς εἰς τὴν εἰκοστὴν ἕκτην τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἐν τῷ Συναξαριστῇ ὅτι Ἰωάννης ἐπίσκοπος Γοθίας ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἰβηρίας ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ Ρωμαϊκὰ μέρη ἐκράτει ἡ αἰρέσις τῶν εἰκονομάχων, ὥστε φαίνεται πῶς μετὰ τὸν Ἡράκλειον καὶ πρὸ τοῦ Ἰσαύρου γέγονεν ἡ κάτω Ἰβηρία Ἀρχιεπισκοπὴ... Ἡ δὲ ἄνω Ἰβηρία ἦταν ὑποκειμένη τῷ θρόνῳ Ἀντιοχείας, ἐγένετο δὲ Ἀρχιεπισκοπὴ αὐτοκέφαλος ἐπὶ Κωνσταντίνου Βασιλέως τοῦ Μονομάχου καὶ Πέτρου Πατριάρχου

1. Δοσιθέου, Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, βιβλ. Ε' κεφ. § 5 καὶ 6 σ. 510.

Ἄντιοχείας, διὰ τὴν ὁποίαν οὕτω γράφει ὁ Βαλσαμών κανόνι δευτέρῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου «τὸν δὲ Ἰβηρίας ἐτίμησε διάγνωσις τῆς ἐν Ἄντιοχείᾳ...»¹.

Εἰς τὰς ὡς ἄνω μαρτυρίας τῶν δύο Πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων Δοσιθέου καὶ Χρυσάνθου, οἵτινες οὐδαμοῦ ἀλλαγῆς παραπέμποντες, φαίνεται, ὅτι ἠντλήσαν τὰς πληροφορίας αὐτῶν ἐκ διηγήσεων τῶν γεωργιανῶν πηγῶν κατὰ τὴν εἰς Γεωργίαν ἐπίσκεψιν αὐτῶν, ὑπάρχει προφανῶς σύγχυσις:

α) Διότι, ὡς τυγχάνει γνωστὸν ἐκ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Γεωργίας, Καθολικῆτον ἐν τῇ Δυτικῇ Γεωργίᾳ, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, μέχρι τοῦλάχιστον τοῦ δεκάτου αἰῶνος ἐμφανίζεται, κατὰ τὰ Τακτικά, ὡς Ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία, ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Φάσιδος κατ' ἀρχάς, καὶ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Τραπεζοῦντος ἀργότερα, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐσχηματίσθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας Ἀλεξάνδρου (1413-1442), ὅστις ἀποθνήσκων διήρесе τὸ κράτος αὐτοῦ μετὰ τῶν τέκνων αὐτοῦ. Τότε ἐσχηματίσθησαν τὰ τρία βασίλεια τῆς Ἰμερετίας, τῆς Καρτελίας καὶ τῆς Καχετίας καὶ αἱ ἡγεμονίαι τῆς Γκουρίας, Μεγγρελίας, Ἀπχαζίας, Σβανετίας καὶ Μοσχέτης. Μετὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰμερετίας (Δυτικῆς Γεωργίας ἢ κάτω Ἰβηρίας) ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ ἴδιον πρωθιεράρχην διὰ τοὺς Χριστιανούς τῆς χώρας αὐτοῦ, τῇ ἐμπνεύσει καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας, συνέστησε νέον Καθολικῆτον μετ' ἔδραν τὸν ἐν Πυτιοῦντι τῆς Ἀπχαζίας ναὸν τῆς Θεοτόκου, διὸ καὶ οἱ Καθολικοὶ τῆς κάτω Ἰβηρίας ἐκαλοῦντο Καθολικοὶ Ἀπχαζίας. Περὶ τῆς ἐκλογῆς ἢ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Καθολικοῦ τῆς κάτω Ἰβηρίας ὁ περιηγητὴς Jean Chardin (1643-1713), ἐπισκεφθεὶς τὸν Καύκασον κατὰ τὰ ἔτη 1672-1673 ἀναφέρει ὅτι τοῦτον προέκρινεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐχειροτόνουν οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας.

β) Διότι οὐδεμία ἄλλη σχετικὴ μαρτυρία ἀπαντᾶται εἰς προγενεστέρων τῶν δύο Πατριαρχῶν Γεωργιανῶν ἢ καὶ ἄλλην πηγῆν, βεβαιούσαν τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα περὶ ὑπάρξεως ἐν Γεωργίᾳ πρὸ τοῦ 15ου αἰῶνος δύο Καθολικῶν (κάτω καὶ ἄνω Ἰβηρίας), ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀνεκηρύχθη αὐτοκέφαλος τὸν Η', ὁ δὲ δευτέρος τὸν ΙΑ' αἰῶνα.

Ἡ παρατηρουμένη ἐν ταῖς μαρτυρίαις τῶν δύο Πατριαρχῶν σύγχυσις αὕτη δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἀναδρομῆς εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Γεωργίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος βασιλέως τῆς Γεωργίας Βαχτάγκ Γκουργκασλάν (446-599), εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ ἐπικράτησις καὶ διάδοσις τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ἐν Γεωργίᾳ, οἱ διάδοχοι αὐτοῦ δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν εἰς τὴν περιωπῆν, καὶ μεγαλεῖον παρέλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν χώραν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐπέτυχον ὅπως καταλάβωσι τὴν Δυτικὴν Γεωργίαν.

1. Χρυσάνθου, Συναγμάτιον σ. 93.

Ὁ αὐτοκράτωρ μάλιστα Μαυρίκιος ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντινῶν ἐφ' ὅλης τῆς Γεωργίας ὀνομάσας Κουροπαλάτην τὸν Βασιλέα αὐτῆς Gouram (575-600) ἐκ τοῦ γένους τῶν Παγκρατιδῶν. Ἡ κυριαρχία τοῦ Βυζαντίου διήρκεσεν περίπου ἡμισυ αἰῶνα. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἐν τῇ νικηφόρῳ αὐτοῦ πορείᾳ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Χοσρόη διέσχισε δις τὴν Γεωργίαν, συμβαλὼν ἰδιαζόντως εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ χώρᾳ. Ἀπὸ τοῦ 642 ἐμφανίζονται οἱ Ἀραβες, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐμίρου Merwan-Grou ἢ Aboul-Rassim καταλαμβάνουν τὴν Γεωργίαν. Ἐν ἔτει 717 ἕτερος Ἐμίρης Jazid ὀνόματι καταλαμβάνει τὴν Γεωργίαν μετατρέψας τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς εἰς ἀπλοῦς ἐκτελεστάς τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Ἐν ἔτει 764 σημειοῦται ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Χαζάρων, οἵτινες καὶ διεμοιράσθησαν τὴν Γεωργίαν μετὰ τῶν Ἀράβων. Ἡ Γεωργία ἀνακτᾷ προσωρινῶς τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Δαυὶδ τοῦ Κουροπαλάτου, οὗτινος εἶναι γνωσταὶ αἱ πολῦτιμοὶ ὑπηρεσίαι εἰς τὴν κατάπνιξιν τοῦ κινήματος τοῦ Σικληροῦ (796), μόλις δὲ ἐπὶ Δαυὶδ τοῦ Β' τοῦ ἐπιλεγομένου ἀναμορφωτοῦ (1089-1125) ὀλοκληροῦται ἡ πολιτικὴ αὐτῆς ἀνεξαρτησία¹.

Κατὰ τὴν μακροαἰώνα ἀπὸ τοῦ 717 μέχρι τοῦ 1042 περίοδον, ἡ πόλις Τυφλὶς διατελοῦσα ὑπὸ ξένην κατοχὴν ἔπαυσε οὔσα πρωτεύουσα τοῦ Γεωργιανοῦ κράτους. Οἱ βασιλεῖς τῆς Γεωργίας κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διωκόμενοι καὶ ἡρωϊκῶς ἀμυνόμενοι ἐγκατεστάθησαν ἐξ ἀνάγκης καὶ διὰ λόγους μείζονος ἀσφαλείας εἰς Κουταΐδα, κέντρον τῆς κάτω Ἰβηρίας.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἡ Τυφλὶς διετέλει ὑπὸ ξένην κατοχὴν καὶ ἡ Κουταΐς ἀπέβη ἡ νέα πρωτεύουσα τοῦ κράτους, ἦτο ἐπόμενον ὅπως καὶ ὁ Καθολικὸς τῆς Γεωργίας, ἐδρεύων ὡς γνωστόν, ἐν Μοσχέτῃ, κώμῃ ἀπεχούσῃ μόλις μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς Τυφλίδος, μετέφερε τὴν ἔδραν αὐτοῦ ἐπίσης εἰς Κουταΐδα. Ἐπειδὴ, λοιπὸν, ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἐγένετο (ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Κοπρωνύμου (741-775) καὶ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοφυλάκτου (744-751)» ἡ σχετικὴ περὶ χειραφετήσεως τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας πρᾶξις, ὁ Καθολικὸς Ἰβηρίας, δι' οὗς λόγους ἀνελύσαμεν ἀνωτέρω ἠδρευεν ἐν Κουταΐδι, ἦτοι ἐν τῇ Κάτῳ Ἰβηρίᾳ, ἀφ' ἐτέρου δὲ μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐμφανίζονται, ὡς εἶδομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δύο Καθολικῶτα ἄνω καὶ κάτω Ἰβηρίας, ἐντεῦθεν προέκυψεν προφανῶς ἡ σύγχυσις εἰς ἣν περιέπεσον οἱ δύο Πατριάρχαι Δοσίθεος καὶ Χρῦσανθος καὶ οἱ ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων παρασυρθέντες ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἱστορικοί.

Τὴν ὡς ἄνω μαρτυρίαν τοῦ Θεοδώρου Βαλσαμῶνος καὶ παρὰ τὴν ἀόριστόν πως ἔκφρασιν αὐτῆς, ἔχουσι ἐπίσης ὡς πηγὴν καὶ βᾶσιν καὶ οἱ πλείονες τῶν

1. L e b e a u, Histoire du Bas-Empire, Tom. XI p. 223, 335, 376 καὶ Tom. XII, p. 7, 28, 118, 166, 319, 335. M. B r o s s e t, Histoire de la Georgie Tom. I, p. 249. M. T a m a r a t i, L' Eglise Georgienne p. 258-259.

συγχρόνων ιστορικῶν ὑποστηρίζοντες τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ Γεωργιανὴ Ἐκκλησία ἀνεκρηύχθη αὐτοκέφαλος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042-1054) καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Γ' (1052-1056). Τινὲς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ὡς ὁ Korolevsky συσχετίζοντες ἴσως, τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀδιάγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο ἐξ ἀφορμῆς αὐτοπροαγωγῆς Καθολικοῦ τινος εἰς Πατριάρχην, εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ἀπόψεως αὐτῶν ἐπικαλοῦνται καὶ τὴν ἀπάντησιν, ἣν ἀπέστειλεν ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους τοῦ 1054 ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας ὁ Πέτρος ὁ Γ' εἰς κολακευτικωτάτην πρὸς τοῦτον ἐπιστολὴν τοῦ Ἐπισκόπου Γρανδέσκης ἢ Grado, Δομινίκου, ὅστις ἤρξατο αὐθαιρέτως χρώμενος ὡς καὶ οἱ Καθολικοὶ τῆς Γεωργιανῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἃ τοῦλάχιστον ἀναφέρουν, ὡς εἶδομεν, αἱ Γεωργιαναὶ πηγαὶ τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Γ' ἀποδοκιμάζων ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ τὴν ὑπὸ τοῦ Δομινίκου χρῆσιν τοῦ τίτλου «Πατριάρχης» ἔγραψεν ἐπὶ λέξει τὰ ἀκόλουθα «ἐκ νηπίου μέχρι γήρωος ἐντραφεὶς τοῖς ἱεροῦς γράμμασι καὶ τῇ τούτων ἀναγνώσει σχολάζων ἀεὶ, οὐδέπω, οὐδαμοῦ, παρ' οὐδενὸς ἔμαθον ἢ ἤκουσα μέχρι τῆς ἄρτι τοῦ προέδρου Ἀκυλίας ἢ Βενετίας Πατριάρχην ὀνομάζεσθαι». Ἀναπτύσσων δ' ἐν συνεχείᾳ τοὺς λόγους δι' οὓς πέντε μόνον Πατριάρχαι ὑπάρχουσι, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Ρώμης, λέγει ὅτι ὑπάρχουσι μεγαλύτεραι τῆς Ἀκυλίας ἐπισκοπαί, ὡς ἡ τῆς Βουλγαρίας, τῆς Μεγάλης Βαβυλωνίας, ἡ τῆς Ρωμογύρεως καὶ ἄλλαι τῆς Ἀνατολῆς «ἐν αἷς Ἀρχιεπίσκοπον παρ' ἡμῶν πέμπονται καὶ Καθολικοὶ χειροτονοῦνται ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι, Μητροπολίτας ἔχοντας ὑφ' ἑαυτοὺς καὶ ἐπισκόπους πολλοὺς»¹.

Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος καίπερ παρατηρῶν ὅτι ὑπάρχει ἀσάφεια ἐν ταῖς πληροφορίαις τοῦ βιογράφου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ἀγιορείτου τοῦ Ἰβήρος, οὐχ ἤττον ὅμως στηριζόμενος εἰς σχετικὴν πληροφορίαν αὐτοῦ τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ἀναγνωρίσασα τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰβηρίας «διάγνωσις» τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου, ἥς μνηεῖον ποιεῖται Θεόδωρος ὁ Βαλσαμῶν ἐγένετο οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Πέτρου τοῦ Γ' ἤμιστα δὲ ἐπὶ Πέτρου τοῦ Β' τοῦ Κναφέως, ἀλλ' ἀργότερον ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Γ' τοῦ Χρυσοβέργη (1057-1079)².

Ἐν πάσῃ περιπτώσει κατὰ τὰς Γεωργιανὰς καὶ Ἑλληνικὰς πηγὰς καὶ τοὺς πλείονας τῶν συγχρόνων ιστορικῶν ἡ Γεωργιανὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν

1. Νίκωνος, μοναχοῦ τοῦ Μέλανος ὄρους, λόγος ΛΑ', παρὰ V. Benesevic, Catalogus codicum Manuscriptorum Graecorum qui in Monasterio Sanctae Catharinae... In Monte Sina asservantur, Tom. I Petropoli 1911 σελ. 581.

2. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, 864.

μέσων τοῦ 11 αἰῶνος φέρεται αὐτοκέφαλος¹ τοῦθ' ὅπερ καὶ βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἀκολούθων μαρτυριῶν.

α) Εἰς ἔκθεσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὀροβесиῶν τῶν θρόνων τῶν Ἀγιωτάτων Πατριαρχῶν», ἀναγράφονται περὶ τοῦ Ἀντιοχειανοῦ Θρόνου τὰ ἀκόλουθα: «Τέταρτος ὁ Ἀγιώτατος καὶ Ἀποστολικὸς Θρόνος Ἀντιοχείας καὶ Πατριαρχικὸς τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου πρώτιστος θρόνος περιέχων ἕως τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολὴν πορείαν ἐχόντων ἡμερῶν πζ, ΕΩΣ τε Ἰβηρίας καὶ Ἀβασγίας καὶ Ἀρμενίας καὶ μέχρι τῆς ἐσωτέρας ἐρήμου τοῦ Χορασάν Περσῶν, Μήδων, Χαλδαίων, ἕως ἄκρων τῆς Ἀραβίας ἡγεμονίας Πάρθων καὶ Ἑλαμιτῶν καὶ Μεσοποταμιτῶν...κτλ.»².

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἰβηρία καὶ ἡ Ἀβασγία δὲν συμπεριελαμβάνοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, διότι ρητῶς λέγεται ΕΩΣ τε Ἰβηρίας καὶ Ἀβασγίας, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἐγράφη ἡ ὡς ἄνω Ἐκθεσις, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἰβηρίας δὲν ὑπήγετο εἰς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας. Πότε ὅμως ἐγράφη ἡ Ἐκθεσις αὕτη; Ὁ Κρουμβάχερ³ ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς τῆς Ἐκθέσεως τάσσει μικρὸν πρὸ τοῦ σχίσματος, ὅπερ, ὡς γνωστόν, ἐγένετο τῷ 1054 ἐπὶ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου (1042-1057) διότι ἐν τῇ ἐκθέσει ὡς πρῶτος θρόνος ἀναφέρεται ὁ Θρόνος τῆς Ρώμης. Ἐπομένως ἀφοῦ ἐν τῇ Ἐκθέσει ἡ

1. Αἱ γνώμαι τῶν ἱστορικῶν τῆς Ρωσσοικῆς Ἐκκλησίας διχάζονται, καὶ τινες μὲν ἐξ αὐτῶν ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ Γεωργιανὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἦτο αὐτοκέφαλος μέχρις τῆς ἡμέρας τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τὴν Ρωσσοικὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτως ὁ Μητροπολίτης Μόσχας Φιλάρετος ἀνέφερεν ὅτι «L' Eglise Georgienne fondée au IV siècle et restée independante jusqu' à sa reunion avec L' Eglise Russe etait écartée par sa situation des conflits qui existaient entre les autres Eglises, ce que lui a permis jusqu' a present d' être identique a elle même» Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι ἐπίσης καὶ οἱ ἱστορικοὶ Μουράβιεφ καὶ Νεάντερ. (M. Tamarati, L' Eglise Georgienne p.391). Ἄλλοι δέχονται πάλιν ὅτι ἡ Γεωργιανὴ Ἐκκλησία ἀνεκηρύχθη αὐτοκέφαλος κατὰ τὸν 11 αἰῶνα, ὑπαγομένη πρότερον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ θρόνου Ἀντιοχείας. Τὴν γνώμην αὐτὴν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἐν ἔτει 1802 καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον Ἱστορικὴ ἀνασκόπησις τῆς Γεωργίας, ἐκδοθὲν ἔργον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Νέβσκη, ἔνθα ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα: «Jusqu' au XI siècle la Georgie n' avait pas encore des Catholicos Independants comme aujourd' lui seulement l' Archeveque de Mizketa était regardé comme chef du clergé Georgien. Ce fut un roi de la Georgie vivant au XI siècle, qui mecontent de l' Archeveque demanda a l' empereur de Constantinople et au Patriarche un vicaire particulier de ce dernier qui porterait le titre de Catholicos. Le siège du Patriarcat d' Antioche duquel jusqu' alors dependait était, occupé par les Latins». M. Tamarati, L' Eglise Georgienne, p. 389-393.

2. A. P. J a c o b G o a r, Notitiae Graecorum Episcopatum, σελ. 400-425.

3. Κ ρ ο υ μ β ά χ ε ρ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας (βιβλιοθήκη Μαρσαλῆ, μετάφρασις Γ. Σωτηριάδου, τόμ. Β' σελ. 18.

Ἰβηρία δὲν ἀναφέρεται ὡς ὑπαγομένη εἰς τὸν Θρόνον Ἀντιοχείας σημαίνει ὅτι αὕτη ἐγένετο ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοκέφαλος πρὸ τῆς συγγραφῆς τῆς Ἐκθέσεως, ἥτοι ἐπὶ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου (1042-1054).

β) Εἰς ἔκθεσιν τοῦ 14 αἰῶνος, φερομένην ἐπ' ὀνόματι Γεωργίου Κωδινοῦ τοῦ Κουροπαλάτου καὶ πραγματευομένην περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν «γράφει νῦν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης τοῖς λοιποῖς Πατριάρχεις καὶ Ἀρχιεπισκόποις...» ὁ Ἰβηρίας, προσαγορεύεται ὡς ἀκολούθως· «Μισαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Καθολικῆ πάσης Ἰβηρίας ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἀγαπητὲ ἀδελφὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν, τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ σωματικῶς εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ὑπ' αὐτῆς τοῦ Χριστονύμου πληρώματος»¹ κατατάσσεται δὲ μετὰ τῶν αὐτοκεφάλων καὶ δὴ μετὰ τοὺς Τυρνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας καὶ Πεκίου καὶ πάσης Σερβίας.

(Συνεχίζεται)

1. Ρ ἄ λ λ η καὶ Π ο τ λ ἦ, Σύνταγμα ἱερῶν Κανόνων, τόμ. Ε' σ. 497.